

Prawo i polityka penitencyjarna – warsztaty ze stosowania prawa

Zajęcia nr 4 - wykonywanie tymczasowego
aresztowania.

Mgr Agata Hulak
10 stycznia 2017

Tymczasowe aresztowanie - wprowadzenie

- Tymczasowe aresztowanie jest instytucją prawa karnego procesowego - wskazać zatem należy, iż jest to procesowy środek zapobiegawczy.
- Jego wykonywanie stanowi istotny element systemu penitencjarnego.
- Jego orzekanie i stosowanie określone jest w kodeksie postępowania karnego – szczególnie w rozdziale 28.
- Wykonywanie tymczasowego aresztowania zostało unormowane w rozdziale XV oraz XVa kodeksu karnego wykonawczego.

- Tymczasowe aresztowanie jest najbardziej restrykcyjnym i dolegliwym środkiem zapobiegawczym.
- Zasadniczo podstawowym celem zastosowania tego środka zapobiegawczego jest zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego, co wynika z treści art. 249 § 1 k.p.k.:

Art. 249. § 1. Środki zapobiegawcze można stosować w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a wyjątkowo także w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa; można je stosować tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo.

- Ponadto kodeks postępowania karnego wymienia szczegółowe przesłanki uzasadniające stosowanie tymczasowego aresztowania.

Przesłanki uzasadniające stosowanie tymczasowego aresztowania – art. 258 k.p.k

- **Art. 258.**

§ 1. Tymczasowe aresztowanie i pozostałe środki zapobiegawcze można stosować, jeżeli zachodzi:

- 1) uzasadniona obawa ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu;
- 2) uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo winny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne.

§ 2. Jeżeli oskarżonemu zarzuca się popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo gdy sąd pierwszej instancji skazał go na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata, potrzeba zastosowania tymczasowego aresztowania w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania może być uzasadniona grożącą oskarżonemu surową karą.

§ 3. Środek zapobiegawczy można wyjątkowo zastosować także wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził.

Czas trwania tymczasowego aresztowania

- **Art. 263. § 1 -3 k.p.k.**
- § 1. W **postępowaniu przygotowawczym** sąd, stosując tymczasowe aresztowanie, oznacza jego termin na **okres nie dłuższy niż 3 miesiące**.
- § 2. Jeżeli ze względu na szczególne okoliczności sprawy nie można było ukończyć postępowania przygotowawczego w terminie określonym w § 1, na wniosek prokuratora, sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy, gdy zachodzi tego potrzeba, może przedłużyć tymczasowe aresztowanie na **okres, który łącznie nie może przekroczyć 12 miesięcy**.
- § 3. **Łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji nie może przekroczyć 2 lat**.
- Wskazać należy, iż kodeks postępowania karnego przewiduje możliwość przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania przez sąd apelacyjny (art. 263 § 4 k.p.k.) na okres przekraczający termin 12 miesięcy i 2 lat w określonych prawem okolicznościach – m.in. z powodu szczególnych zawichości dowodowych, pobytu poza granicami kraju.

Wykonywanie tymczasowego aresztowania

- Zarówno status prawny tymczasowo aresztowanego, jak i wykonywanie tego środka zapobiegawczego określone są zasadniczo w kodeksie karnym wykonawczy.
- Pewnie kwestie uregulowane zostały również w kodeksie postępowania karnego:
  - 1) art. 73 – uprawnienie oskarżonego do porozumiewania się z obrońcą;
  - 2) art. 260 § 1 - jeżeli wymaga tego stan zdrowia oskarżonego, tymczasowe aresztowanie może być wykonywane tylko w postaci umieszczenia w odpowiednim zakładzie leczniczym, w tym w zakładzie psychiatrycznym;
  - 3) art. 256 - Nadzór nad prawidłowością zatrzymania i wykonania środków zapobiegawczych sprawuje sąd, a w postępowaniu przygotowawczym – także prokurator.

- Podkreślić należy, że regulacja zawarta w art. 256 k.p.k. nie umniejsza kompetencji nadzoru nad prawidłowością wykonywania tymczasowego aresztowania sprawowanego przez sędziego penitencjarnego na podstawie art. 32 k.k.w.
- Istnieją dwie szczególne kategorie osób pozbawionych wolności w związku z wykonywaniem tymczasowego aresztowania:
  - 1) tymczasowo aresztowani po wydaniu wyroku sądu pierwszej instancji
    - Mogą być przeniesieni do zakładu karnego, jeżeli sąd nie postanowi inaczej (art. 223 § 1 k.k.w.)
  - 2) tymczasowo aresztowani, wobec których wykonuje się karę pozbawienia wolności orzeczoną wyrokiem w innej sprawie

- Względem skazanych, wymienionych w pkt. 2 poprzedniego slajdu, stosuje się system wykonywania kary z nielicznymi zmianami lub odrębnościami.
- Tymczasowo aresztowanych, wskazanych w drugiej grupie, rozmieszcza się odrębnie od skazanych, a także, co do zasady, nie stosuje się żadnych możliwości opuszczenia aresztu śledczego.
- Tymczasowe aresztowanie wykonuje się w aresztach śledczych które mogą funkcjonować jako samodzielne areszty lub wyodrębnione oddziały w zakładach karnych.
- Areszty śledcze, podobnie jak zakłady karne, podlegają Ministrowi Sprawiedliwości, a ich zadania wykonują funkcjonariusze Służby Więziennej i pozostali pracownicy więziennictwa.

-
- Do podstawowych **zadań funkcjonariuszy w wykonywaniu tymczasowego aresztowania** należy:
    - 1) zapewnienie prawidłowego toku postępowania,
    - 2) zapewnienie bezpieczeństwa aresztu śledczego i osób tymczasowo aresztowanych,
    - 3) zapobieżenie wzajemnej demoralizacji tymczasowo aresztowanych,
    - 4) poszanowanie wszystkich praw przysługujących osobom tymczasowo aresztowanym.
  - Regulacje prawa europejskiego postulują powściągliwe stosowanie środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania na rzecz alternatywnych środków zapobiegawczych.

Regulacje dot. tymczasowego aresztowania zawarte Kodeksie karnym wykonawczym

- Zgodnie z regulacją art. 209 k.k.w. do wykonywania tymczasowego aresztowania stosuje się odpowiednio przepisy odnoszące się do wykonywania kary pozbawienia wolności, ze zmianami wynikającymi z przepisów rozdziału XV oraz XVa.
- Wskazać należy, że nie ma istotnych różnic między jednostkami tymczasowo aresztowanymi a skazanymi w zakresie zapewnianych warunków bytowych, czy opieki zdrowotnej.
- Różnice w zakresie warunków bytowych i opieki zdrowotnej w praktyce występują rzadko, jednak mogą dotyczyć np. umieszczenia tymczasowo aresztowanego w podmiocie leczniczym poza aresztem śledczym, czy też korzystania z wyżywienia, środków leczniczych i higieny spoza aresztu śledczego.

- Zasadnicze różnice pomiędzy skazanymi a tymczasowo aresztowanymi dotyczą przede wszystkim:
  - rozmieszczenia,
  - praw i obowiązków,
  - przyznawanych nagród i stosowanych kar dyscyplinarnych,
  - zapewnienia szczególnej ochrony tymczasowo aresztowanego w warunkach zwiększonej izolacji.
- Zasadnicze cele w wykonywaniu tymczasowego aresztowania to:
  - ścisła kontrola nad kontaktami osoby pozbawionej wolności zarówno w obrębie aresztu, jak i ze światem zewnętrznym (wyjątek – prawem dopuszczalne kontakty w celu przygotowania obrony)
  - zapewnienie bezpieczeństwa ludzi i aresztu śledczego.

- **Art. 212.**
- **§ 1** Tymczasowo aresztowani powinni być rozmieszczani w areszcie śledczym w sposób zapobiegający ich wzajemnej demoralizacji. W szczególności należy oddzielać niekaranych od uprzednio odbywających karę pozbawienia wolności oraz młodocianych od dorosłych, chyba że szczególne względy wychowawcze przemawiają za umieszczeniem dorosłego z młodocianym lub młodocianymi. Przy rozmieszczaniu tymczasowo aresztowanych w oddziałach i celach mieszkalnych bierze się pod uwagę w szczególności:
  - 1) konieczność oddzielenia tymczasowo aresztowanych od skazanych, a także tymczasowo aresztowanych funkcjonariuszy organów powołanych do ochrony bezpieczeństwa publicznego albo funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej, pracowników organów wymiaru sprawiedliwości i ścigania od pozostałych tymczasowo aresztowanych;
  - 2) potrzebę zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w areszcie śledczym;
  - 3) zalecenia lekarskie, psychologiczne i rehabilitacyjne;
  - 4) potrzebę kształtowania właściwej atmosfery wśród tymczasowo aresztowanych;
  - 5) konieczność zapobiegania samoagresji i popełnianiu przestępstw podczas tymczasowego aresztowania.

- **§ 2.** Przy rozmieszczaniu tymczasowo aresztowanych administracja aresztu śledczego uwzględnia wskazania organu, do którego dyspozycji pozostają, mające na celu zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego i zapewnienie bezpieczeństwa w areszcie.
- **§ 2a.** Przepis § 2 stosuje się odpowiednio do konwojowania tymczasowo aresztowanych.
- **§ 3.** Jeżeli zachodzi konieczność izolowania tymczasowo aresztowanych od siebie, organ, do którego dyspozycji pozostają, informuje o tym dyrektora aresztu śledczego.
- **Art. 212a. § 1.**
- Komisja penitencjarna kwalifikuje tymczasowo aresztowanego jako stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu oraz dokonuje, co najmniej raz na 3 miesiące, weryfikacji decyzji w tym przedmiocie. O podjętych decyzjach zawiadamia się organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje oraz sędziego penitencjarnego

Warunki odbywania tymczasowego aresztowania

- Warunki, w jakich przebywają tymczasowo aresztowani w areszcie śledczym, określone zostały w treści art. 212b. § 1. k.kw.
- W ślad za postanowieniami wynikającymi z powyższego przepisu wskazać należy, iż m.in.:
  - cele mieszkalne oraz miejsca i pomieszczenia wyznaczone do m.in.: pracy, nauki, przeprowadzania spacerów, widzeń, zajęć kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu wyposaża się w odpowiednie zabezpieczenia techniczno-ochronne;
  - tymczasowo aresztowany może uczyć się, pracować, bezpośrednio uczestniczyć w nabożeństwach, spotkaniach religijnych i nauce religii oraz korzystać z zajęć kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu tylko w oddziale, w którym jest osadzony;
  - poruszanie się tymczasowo aresztowanego po terenie aresztu śledczego odbywa się pod wzmocnionym dozorem i jest ograniczone tylko do niezbędnych potrzeb;

- tymczasowo aresztowanego poddaje się kontroli osobistej przy każdorazowym wyjściu i powrocie do celi;
- spacer tymczasowo aresztowanego odbywa się w wyznaczonych miejscach pod wzmocnionym dozorem;
- sposób osobistego kontaktowania się przedstawicieli podmiotów określonych w art. 38 § 1 z tymczasowo aresztowanym określa każdorazowo dyrektor aresztu śledczego;
- widzenia odbywają się w wyznaczonych miejscach pod wzmocnionym dozorem;
- w czasie korzystania z widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobami odwiedzającymi tymczasowo aresztowany nie może spożywać artykułów żywnościowych i napojów;
- tymczasowo aresztowany nie może korzystać z własnej odzieży i obuwia.

Nagrody i kary

- W celu zachęcenia tymczasowo aresztowanych do dobrego zachowania w czasie pozbawienia wolności i przestrzegania obowiązujących regulacji prawnych przewidziano nagrody, których katalog został zamieszczony w treści art. 221 § 2 k.k.w.
- Do owych nagród zalicza się m.in.:
  - zezwolenie na indywidualny wystrój celi mieszkalnej,
  - dodatkowy lub dłuższy spacer
  - zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej lub częstsze otrzymywanie paczek,
  - zezwolenie na dłuższe widzenie,
  - zatarcie wszystkich lub niektórych kar dyscyplinarnych,
  - nagroda rzeczowa lub pieniężna.

- Wpływ na odpowiednie zachowanie tymczasowo aresztowanych mają nie tylko stosowane nagrody, ale także kary dyscyplinarne wymierzane za zawinione naruszenia nakazów lub zakazów wynikających z ustawy, regulaminu lub innych przepisów wydanych na jej podstawie albo ustalonego w areszcie śledczym porządku.
- Zgodnie z **art. 222 § 2. k.k.w.** kary dyscyplinarne są następujące:
  - 1) nagana;
  - 2) pozbawienie korzystania z własnego wyżywienia na okres do 14 dni;
  - 3) pozbawienie możliwości otrzymania paczek żywnościowych, na okres do 3 miesięcy;
  - 4) pozbawienie przyznanej ulgi;
  - 5) umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 14 dni;
  - 6) pozbawienie prawa do udziału w niektórych zajęciach kulturalno - oświatowych lub z zakresu kultury fizycznej i sportu, z wyjątkiem korzystania z książek i prasy, na okres do 1 miesiąca;
  - 7) pozbawienie lub ograniczenie możliwości dokonywania zakupów artykułów żywnościowych lub wyrobów tytoniowych, na okres do 1 miesiąca.

Uprawnienia tymczasowo aresztowanych, względem których wykonywania jest kara pozbawienia wolności

- Uprawnienia tymczasowo aresztowanych, względem których wykonywana jest kara pozbawienia wolności, na którą zostali skazani w innej sprawie, wynikają z posiadanego przez nich statusu skazanego, jednakże z wyjątkami wskazanymi w treści **art. 223a. § 1. k.k.w.**
- Owe wyjątki dotyczą:
  - widzeń,
  - korespondencji,
  - korzystania z aparatów telefonicznych oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej,
  - posiadania przedmiotów w celi,
  - korzystania ze świadczeń zdrowotnych,
  - powiadamiania organu dysponującego o zakwalifikowaniu do tymczasowo aresztowanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego oraz o pozostaniu na leczeniu w zakładzie karnym po zwolnieniu,
  - w zakresie udzielania zezwolenia, o którym mowa w art.141a,
  - w innych wypadkach, gdy wymaga tego konieczność zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego.

Europejskie Reguły Więzienne – regulacje dot. tymczasowo aresztowanych

- W treści Europejskich Reguł Więziennych ustalone zostały m.in. podstawowe zasady i warunki wykonywania tymczasowego aresztowania (reg. 94.1 -101).
- Zgodnie z treścią reg. 94.1 *„Na potrzeby niniejszych przepisów za więźniów śledczych uważa się więźniów przebywających w tymczasowym areszcie na podstawie decyzji sądu do momentu osądzenia, skazania lub wyroku.”*
- Europejskie Reguły Więziennej regulują kwestie dot. tymczasowo aresztowanych z zakresu m.in. statusu im nadawanego, zakwaterowania, odzieży, kontaktów ze światem zewnętrznym:
- **Zakwaterowanie**
- **Reg. 96.** - Na ile to możliwe, więźniowie śledczy mają możliwość bycia osadzonymi w jednoosobowych celach, chyba że przebywanie z innymi więźniami śledczymi byłoby dla nich korzystne albo sąd wyraźnie zadecyduje o specjalnym osadzeniu określonego więźnia.

- **Odzież**
- **Reg. 97.1** - Więźniowie śledczy mają prawo noszenia własnych ubrań, jeśli są one odpowiednie do noszenia w więzieniu.
- **Reg. 97.2** - Więźniom śledczym, którzy nie mają własnej odzieży odpowiadającej wymogom więziennym, należy taką zapewnić, nie może być ona jednak identyczna z odzieżą noszoną przez więźniów odbywających karę pozbawienia wolności.
- **Porady prawne**
- **Reg. 98.1** Więźniowie śledczy są jasno informowani o ich prawie do pomocy prawnej.
- **Reg. 98.2** Zapewnia się wszystkie niezbędne warunki, aby pomóc więźniom śledczym w przygotowaniu własnej obrony i kontaktach z ich przedstawicielami prawnymi.

- **Kontakty ze światem zewnętrznym**
- **Reg. 99.** - Poza szczególnymi ograniczeniami, ustanowionymi na określony czas przez władzę sądową, więźniowie śledczy mają prawo do:
  - a. przyjmowania wizyt i komunikowania się z rodziną i innymi osobami na tych samych zasadach jak osadzeni odbywający karę pozbawienia wolności;
  - b. dodatkowych wizyt i dodatkowego dostępu do innych form komunikowania się;
  - c. dostępu do książek, gazet i innych mediów informacyjnych.
- **Praca**
- **Reg. 100.1** - Więźniowie śledczy mają możliwość pracy, ale nie są do niej zmuszani.
- **Reg. 100.2** - Jeśli więźniowie śledczy zdecydują się na pracę, wówczas stosują się do nich wszystkie postanowienia reguły 26, włączając w to te, które odnoszą się do wynagrodzenia.
- **Zastosowanie rygoru dla więźniów skazanych**
- **Reg. 101.** - Jeśli więzień śledczy zażąda bycia poddanym rygorowi przeznaczonemu dla osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności, wówczas władze więzienne mają obowiązek, na ile to możliwe, spełnić to żądanie.

Materiały źródłowe

- T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami polityki karnej i penitencjarnej*, Warszawa 2017,
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997 nr 90 poz. 557,
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 1997 nr 89 poz. 555,
- RADA EUROPY KOMITET MINISTRÓW Rekomendacja Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych <http://www.bip.sw.gov.pl/SiteCollectionDocuments/CZSW/prawaczl/document.pdf>